

MATTI HAAVIO

Aikuiskouluttajien koulutus vuoteen 2010 – paljonko ja miten?

Koetan tässä raportissa arvioida kasvatusalan työvoiman ja koulutuksen tulevaa tarvetta ensi sijassa aikuiskoulutuksen kannalta. Tehtävä on kiintoisa ja haastava jos siksi, että aikuiskoulutusta tavataan pitää 1990-luvun suomalaisen koulutuspolitiikan tärkeimpiin kuuluvana painoalana. Suomalainen aikuisväestö ei ole yhtä hyvin koulutettua kuin muiden Pohjoismaiden aikuiset. Siten tarvitaan runsaasti aikuisten peruskoulutusta, varsinkin ammatillista. Myöhemmin painoa voidaan siirtää yhä selvemmin lisäkoulutukseen.

Opetusministeriössä on meneillään kasvatusalan koulutustarpeen selvittäminen. Tämä raportti kuuluu työn pohjaksi laadittuihin arvioihin.

Lähtökohtia

Koulutussuunnittelun neuvottelukunta arvioi keväällä 1993 valmistuneessa selvityksessään Koulutuksella 2000-luvulle (Opetusministeriön työryhmien muistioita 1993:16) kulttuuriryön ammattilohkon kehitysnäkymiä seuraavasti:

”Kulttuuriryön ammattilohkon tärkeimmät ammattiryhmät ovat kulttuuriryöntekijät, toimittajat ja opettajat. Lohkon työllisten määrä on kaksinkertaistunut 70 000 henkilöstä vuonna 1970 vuoteen 1990, jolloin määrä oli 137 000 henkilöä. Nopean kasvun ei enää oleteta jatkuvan, sillä julkisen sektorin rahoitusongelmat rajoittavat mahdollisuuksia lisätä kulttuuritoimintojen ja koulutuksen volyymiä. Työllisten määrän oletetaan kasvavan vuoteen 2010 mennessä vain 7 000 henkilöllä. Vuosittainen poistuma kasvaa tarkastelujakson alun vajaan 2 000:sta noin 3 500 henkilöön jakson loppuvuosina. Uu-

den työvoiman tarve on keskimäärin 4 000 henkilöä.

Ammattilohkon tehtävissä perinteisten ammattivalmiuksien merkitys säilyy myös tulevaisuudessa. Uudempia vaatimuksia tehtävien hallinnassa ovat informaatioteknologian uusien innovaatioiden hallinnan edellyttämät valmiudet. Työtehtävissä edellytetään valtaosin korkeakoulututkintoa, joissakin ammateissa opistoasteista tutkintoa.” (S. 42–43.)

Lainauksessa mainittu kulttuurialan uuden työvoiman vuotuista tarvetta koskeva luku on itse asiassa suurempi kuin neuvottelukunnan varsinaisissa laskelmissa käytetty. Täsmällisemmin sanoen neuvottelukunnan arvioima kulttuuriryön ammattilohkon vuotuinen uuden työvoiman tarve on keskimäärin runsaat 3 000 henkilöä.

Neuvottelukunta on tarvearvioissaan ja tavoitteenasetteluissaan lähtenyt siitä, että käytännöllisesti katsoen kaikki koulutuksen määrällinen kasvu kohdentuu lähivuosisikymmeninä aikuiskoulutukseen, ensi sijassa ammatilliseen.

Aikuiskouluttajien koulutuksen tarvetta ja kehittämistä on käsitelty aikuiskoulutusneuvoston vuonna 1988 asettamassa jaostossa. Se päättyi vuonna 1989 valmistuneessa muistiossaan suositamaan toimikunnan asettamista selvittämään asiaa. Ehdotus ei johtanut toimiin, mutta muistio tarjoaa edelleen käyttökelpoista aineistoa.

Uusimpiin aikuiskoulutusta koskeviin kokonaisesityksiin kuuluu Aulis Alasen vuonna 1992 ilmestynyt teos Suomen aikuiskasvatuksen organisaatiomuodot. Viimeinen luku on omistettu aikuiskasvattajien koulutukselle. Hyödyllisiä lähtökohtia tarjoaa myös opetushallituksen tuore sarja Suomalainen aikuiskoulutus, jossa vuonna 1993 ilmestyi kaksitoista vihkoa.

Tätä raporttia valmistellessani olen tukeutunut muun muassa edellä mainittuun aineistoon. Suoranaisesti olen kuitenkin hyödyntänyt pääasiassa koulutussuunnittelun neuvottelukunnan työstä kertyneitä kokemuksia, aikuiskoulutuksen eri tehtävissä toimivien kanssa käymiäni keskusteluja sekä tuoreinta saatavissa ollutta tilastoaineistoa.

Päätoimiset opettajat ja muut kouluttajat

Opetusalan työtä tekevien osuus on noin 80 prosenttia kulttuurityön ammattilohkosta. Vuonna 1990 työllisinä opettajina ja muina kouluttajina toimi väestölaskentatietojen mukaan noin 107 600 henkeä. Vuonna 1993 työvoimaan kuului Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen nojalla keskimäärin 111 300 opettajaa ja muuta kouluttajaa, joista työllisiä oli 104 000 ja työttömiä 7 400. Työttömyysaste oli siten 6,6 prosenttia.

Opetushallinnon piiriin kuuluvien oppilaitosten päätoimisia opettajia on nykyisin noin 76 000 (Koulutuksen kuva. Opetushallitus 1993; KOTA-tietokanta 1994). Runsaasti opetusallalla olevia työskentelee siis muissa koulutustehtävissä; huomattavia ammattiryhmiä ovat lastentarhanopettajat sekä virastoissa, täydennyskoulutuslaitoksissa, järjestöissä ja yrityksissä koulutuksen parissa päätoimisesti työskentelevät.

Eri lähteiden tiedot poikkeavat jossakin määrin toisistaan. Väestölaskennan ja työvoimatutkimuksen luvut lienevät systemaattisesti jonkin verran suurempia kuin päätoimisia opettajia koskevat opetushallinnon luvut.

Päätoimiset aikuiskouluttajat

Ei ole aivan pulmatonta arvioida aikuiskouluttajien osuutta opettajistosta. Opetushallituksen toimipiiriin kuuluvista opettajaryhmistä aikuiskouluttajina voidaan pitää ensi sijassa opettajia, jotka toimivat iltalukioissa (vuonna 1992 noin 450 päätoimista opettajaa), ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa (1 780), ammatillisissa erikoisoppilaitoksissa (330), kansanopistoissa (740), kansalaisopistoissa (1 040) ja opinto-

keskuksissa (110). Yhteensä tässä tarkoitettuja päätoimisia opettajia oli vuonna 1992 noin 4 450. Korkeakoulujen täydennyskoulutuskeskusten laskennallinen opettajamäärä oli samana vuonna 86.

Ammatillisten oppilaitosten aikuiskoulutus on viime vuosina lisääntynyt huomattavasti, mutta aikuiskoulutukseen keskittyvien opettajien määristä ei ole koottu täsmällisiä tilastotietoja. Volyymia on kuitenkin mahdollista arvioida, esimerkiksi seuraavasti:

Tällä hetkellä ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten ja ammatillisten oppilaitosten aikuiskoulutukseen suuntaama lähiovetustuntimäärä on suunnilleen sama. Siten voidaan arvioida, että ammatillisissa oppilaitoksissa käytetään aikuiskoulutukseen noin 1 800:aa päätoimiopettajaa vastaava työmäärä. Osuus ammatillisten oppilaitosten päätoimiopettajien kokonaismäärästä olisi tällä tavoin laskien noin 12 prosenttia. Tutkintoon johtavaan koulutukseen ammatillisissa oppilaitoksissa osallistuvista on aikuiskoulutuslinjoilla noin 15 prosenttia. Siten arviota voisi jonkin verran korottaa. On kuitenkin mahdollista, että ammatillisissa oppilaitoksissa aikuiskoulutusta annetaan suuremmassa määrin sivutoimiopetuksena kuin ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa. Joka tapauksessa niissä on melko vähän varsinaisia aikuiskoulutusvirkoja; huomattava osa opetuksesta hoidetaan nuori-osaasteen koulutuksesta saadiin opettajavoimin.

Tältä pohjalta päästään päätoimisten aikuiskouluttajien ydinjoukkoon, johon kuuluisi - edellä luonnostelluin varauksin - ehkä 6 300 henkeä. Runsaasti yli puolet työskentelee ammatillisen ja muut yleissivistävän aikuiskoulutuksen parissa. Ydinjoukko käsittää vain noin kuusi prosenttia väestölaskentatiedoissa esiintyvistä opettajista ja muista kouluttajista ja runsaat kahdeksan prosenttia opetushallinnon piiriin kuuluvista päätoimisista opettajista.

Aiemmin mainituista opetushallinnon perusopettajiston ulkopuolelle sijoittuneista opettajista ja muista kouluttajista runsaat 11 000 toimii lastentarhanopettajina ja vastaavina lasten parissa työskentelevinä. Väestölaskenta- ja työvoimatutkimustietoja yhdistellen voidaan arvioida, että noin 10 000 on henkilöstökoulutus- ja muissa aikuiskoulutustehtävissä; näihin kuuluu koulutustoiminnan johtamista, suunnittelua

ja järjestämistä sekä monentyyppistä ohjausta ja neuvontaa. Täten aikuiskoulutuksen parissa työskentelisi lähes tai täysin päätoimisesti kaikkiaan runsaat 16 000 henkeä, mikä vastaa noin kuudennesta opetusalan työtä tekevästä.

Sivu- ja osatoimiset aikuiskouluttajat

Huomattava osa aikuiskoulutuksesta hoidetaan sivu- tai osatoimisesti. Sivu- tai osatoimisia opettajia on runsaasti etenkin vapaan sivistystyön ja henkilöstökoulutuksen alueella. Edellä mainittu aikuiskoulutusneuvoston jaosto arvioi, että vuonna 1988 sivutoimisina työskenteleviä yleissivistävän aikuiskoulutuksen opettajia oli noin 50 000 ja niin ikään sivutoimisina työskenteleviä ammatillisen aikuiskoulutuksen opettajia noin 15 000. Luvut ovat ilmeisesti liian pieniä. Varsinkin oppilaitoksissa toimivilla on usein jonkintyyppinen opettajankoulutus.

Päätoimisten opettajien ja muiden kouluttajien tarve

Koulutussuunnittelun neuvottelukunnan arvioiden pohjalta laskien opetusalan uuden työvoiman vuotuinen kokonaistarve on vuodesta 1996 vuoteen 2010 keskimäärin 2 500 henkeä. Huomioon on otettu poistumat ja kokonaiskasvuvarvio; opetusalan osuudeksi kulttuurityön ammattilohkosta on oletettu 80 prosenttia.

Jos valitaan lähtökohdaksi, että koulutuksen kokonaisvolyymiin lisäys kohdentuu koulutussuunnittelun neuvottelukunnan ehdotuksen mukaisesti aikuiskoulutukseen ja opetusalan henkilöstötarve kehittyy neuvottelukunnan esittämällä tavalla, vajaan viidenneksen opetusalan tehtävissä toimivista tulisi vuonna 2010 työskennellä aikuiskoulutuksen parissa. Päätoimisia aikuiskouluttajia tulisi siten olla runsaat 21 000. Kun poistumat otetaan huomioon, vuosittain tarvitaan noin 800 uutta aikuiskouluttajaa; osuus on noin kolmannes opetusalan uuden henkilöstön vuotuisesta kokonaistarpeesta.

Opettajien ja muiden kouluttajien koulutustarve

Korkeakouluissa erityyppisiä opettajankoulutustutkintoja suoritettiin Tilastokeskuksen tie-

tojen mukaan vuonna 1992 kaikkiaan 2 381 (naisten osuus 1 745); aineenopettajan erillisiä kasvatustieteellisiä opintoja harjoitti lisäksi 257 henkeä. Ammatillisissa oppilaitoksissa suorittaa opetushallituksen tietojen mukaan vuosittain pedagogisen koulutuksen keskimäärin 700 henkeä. Erityyppisiä ohjaajia valmistavan koulutuksen tutkintoja ammatillisissa oppilaitoksissa suoritettiin vuonna 1992 kaikkiaan 1 288; mukana on lastentarhanopettajankoulutus. Yhteensä tässä tarkoitettuja opettajantutkintoja voidaan arvioida suoritettuna noin 4 600.

Aikuiskasvatuksen yliopistollisia perustutkintoja suoritettiin vuonna 1992 yhteensä 32. Naisia tutkinnon suorittaneista oli 25.

Sikäli kuin koulutussuunnitteluun neuvottelukunnan työvoimantarvearvioista johdetut kouluttajatarvearviot osuvat oikeaan, opettajankoulutuksen kokonaisvolyymia tulisi supistaa. Nykyinen tutkintomäärä ylittää huomattavasti uuden työvoiman vuotuisen tarpeen. Kaikki koulutetut eivät kuitenkaan sijoitu omalle alalleen. Jos tämä hyväksytään vastaisuudessaakin, kasvatusalan koulutuskapasiteettia ei tarvitse supistaa rajusti.

Edelleen on syytä todeta, että osa tutkinnoista on alalla jo toimineiden pätevoittämistä. Lähivuosina kapasiteettitarpeeseen vaikuttaa myös koulutuspaikkaa vaille jääneiden nuorten suman purkaminen, johon on tarkoitus määrätietoisesti ryhtyä.

Aikuisopettajien ominta koulutusta on nykyisin ja varsinkin tulevaisuudessa aineenopettajankoulutus. Sitä annetaan korkeakouluissa sekä ammatillisissa oppilaitoksissa. Kaikessa tai lähes kaikessa opettajankoulutuksessa käsitellään josakin määrin myös aikuisiin liittyviä kysymyksiä, ja mahdollisuuksia yksilöllisiin painotuksiin on tarjolla.

Korkeakouluissa yleisenä periaatteena on, että opiskelija valitsee aineenopettajan suuntautumismuutoksen sekä suorittaa 35–40 opintoviikon pedagogiset opinnot; myös perustutkinnon suorittamisen jälkeen on mahdollisuus hankkia aineenopettajan kelpoisuus suorittamalla erilliset aineenopettajan kasvatustieteelliset opinnot. Kasvatustieteellisistä tutkinnoista

ja opinnoista annettua asetusta muutettaessa on äskettäin säädetty, että aineenopettajan kasvatustieteelliset opinnot voivat suuntautua erityisesti peruskoulun tai lukion ja ammatillisten oppilaitosten taikka aikuiskoulutuksen opettajan tehtäviin (A 365/93, 28 §:n 3 momentti).

Ammatillisen oppilaitoksen kautta opettajaksi aikova harjoittaa noin 40 opintoviikon verran pedagogisia opintoja; taustana on korkeakoulutai opistotasoinen perustutkinto sekä asetusten mukainen työkokemus. Koulutukseen on nykyisin mahdollisuudet 19 oppilaitoksessa, joista kaksi toimii ammatillisina opettajakorkeakouluina. Esimerkiksi ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten opettajiksi suuntautuville ja alalla jo toimineille rakennetaan tavoitteenmukaisia opintokokonaisuuksia soveltaen muun muassa näyttökoe- ja projektikoulutusmenettelyjä. Vuoden 1991 lopulla Jyväskylän ammatilliseen opettajakorkeakouluun ilmoittautui pedagogisiin opintoihin yli 600 ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten opettajaa; noin 350 osanottajaa saa nämä työn ohessa tapahtuvat pätevyötmisopinnot päätökseen määräaikaan mennessä, käytännössä viimeistään keväällä 1994. Tämä normaalitason ylittävä kertaponnistus – joka tunnetaan nimellä AIKO-projekti – aiheuttaa osaltaan sen, että ammatillisten oppilaitosten ja aikuiskoulutuskeskusten päätoimiset opettajat alkavat pääosin olla päteviä. Ammatillisissa oppilaitoksissa annetaan myös erityyppisten ohjaajien peruskoulutusta, mutta vain pieni osa siitä liittyy aikuiskoulutukseen.

Ei ole todennäköistä, että kaikkien aikuiskouluttajien tulisi hankkia opettajankoulutus. Vuonna 1989 muistionsa jättänyt aikuiskoulutusneuvoston aikuiskouluttajajaosto selvitti ammattiluokkaan 056 kuuluvien koulutuspäällikköiden ja muiden kouluttajien pohjakoulutuksen vuoden 1985 väestölaskentatietojen avulla. Tähän kategoriaan kuului 5 608 henkilöä. Suurimmat yksittäiset ryhmät olivat tutkintoa vailla olevat, merkonomit ja vastaavat sekä ylioppilaat. Joukossa oli ekonomieja, valtiotieteilijöitä, diplomi-insinöörejä, tekniikkoja, insinöörejä, tekniikan kouluasteen koulutuksen saaneita, merkantteja ja luonnontieteilijöitä. Kasvatustieteilijöitä oli 139. On mahdollista että jotkut muutkin olivat hankkineet pedagogista koulutusta, mutta se ei tiedoista ilmene.

Uudempien väestölaskentatietojen mukaan samaan kategoriaan kuuluvia oli vuonna 1990 jo 7 125. Työvoimatutkimuksen mukaan määrä oli samaa luokkaa myös vuonna 1993.

Lähtökohtana on joka tapauksessa pidettävä, että käytännöllisesti katsoen kaikki uusi työvoima saa asianmukaisen ammatillisesti eriytyvän koulutuksen. Jos edellä ydinjoukoksi kutsutusta oppilaitosten aikuisopettajistosta 40 prosenttia poistuu työvoimasta vuoteen 2010 mennessä ja kaiken opettaja- ja kouluttajajhenkilöstön nettolisäys (80 prosenttia kulttuurityön ammatilohkon nettolisäyksestä) kohdennetaan aikuiskoulutukseen ja jos näin määrityvälle joukolle annetaan opettajan- tai kouluttajankoulutus, vuotuinen tutkintotarve on noin 500. Realistinen kokonaisarvio saattaisi olla, että vuosittain noin 600:n aikuiskoulutustehtäviin suuntautuvan eli kolmen neljästä alalle sijoittuvasta tulisi saada jonkintyyppinen opettajan- tai kouluttajankoulutus. Välttämättä tämän ei kuitenkaan tarvitse olla pitkäkestoista peruskoulutusta. Lisäksi on edelleen tarjottava riittävät mahdollisuudet alalla jo toimineiden pätevyötmis- ja vastaaviin opintoihin.

On kuitenkin syytä varautua myös selvästi suurempaan tarpeeseen. Koulutussuunnittelun neuvottelukunta on uusimmassa mietinnössään Kansallinen koulutusstrategia (Komiteanmietintö 1994:1) ehdottanut, että jokaiselle taataisiin kymmenvuosittain mahdollisuus osallistua keskimäärin puoli vuotta kestävään jatkokoulutukseen. Esillä on ollut myös ajatuksia vaihtaa työttömyys koulutukseen jopa siten, että puolet työttömistä osallistuisi koulutukseen. Mikäli tämänsuuntaiset pyrkimykset toteutuvat, opettaja- ja kouluttajatarve asettuu uuteen valoon. Laskelmat olisi tehtävä, mutta tässä raportissa jätän aihepiiriin käsittelemättä.

Lisäkoulutus ja responsiivisuus

Ammatillisissa opettajankoulutuslaitoksissa annettava pedagoginen koulutus on itse asiassa jatkokoulutuksen luonteista. Sama pätee korkeakouluissa suorittaviin aineenopettajien erillisiin kasvatustieteellisiin opintoihin. Siten nykyistä opettajankoulutusta voidaan osittain käsitellä lisäkoulutuksena.

Lisäkoulutus on peruskoulutusta lyhytkestoisempiana keino reagoida suhteellisen nopeasti muuttuviin tarpeisiin. Näin ammattirakenteen muuttuminen voi periaatteessa heijastua nopeasti myös opettajistoon.

Responsiivisuutta muuttuviin vaatimuksiin voidaan parantaa säännöllisen täydennyskoulutuksen avulla. Tämä kuuluu opettajien ydinjoukon ohjelmaan. Huomattavia täydennyskoulutustehtäviä saattaa avautua, jos pyritään taivottamaan myös kaikki ydinjoukon ulkopuolelle sijoittuvat.

Opettajien pedagogisten kelpoisuusvaatimusten yhtenäistäminen

Opetusministeriö lähetti 25.1.1993 yliopistojen opettajankoulutusyksiköille ja ammatillisille opettajankoulutuslaitoksille kirjeen, jossa käsiteltiin opettajien pedagogisten kelpoisuusvaatimusten yhtenäistämistä. Sanomana oli, että opettajien kelpoisuustoimikunnan ehdotukset (Komiteamietintö 1991:31) toteutettaisiin tärkeiltä osin. Toimikunta ehdotti, että luokanopettajan koulutus, aineenopettajan kasvatus-tieteelliset opinnot, ammatillisissa opettajankoulutuslaitoksissa suoritettut vähintään 35 opintoviikon pedagogiset opinnot tai näitä vastaavat vähintään 35 opintoviikon pedagogiset opinnot tuottavat pedagogisten opintojen osalta kelpoisuuden peruskoulun, lukion, ammatillisten oppilaitosten, kansanopistojen ja kansalaisopistojen opettajan virkoihin ja toimiin.

Kuten kirjeessä todettiin, yhtenäistämistömiin oli jo ryhdytty. Osittain ne on toteutettu; osa uudistuksista tulee voimaan vasta tuonnempana. En kuitenkaan käy selvittämään eri säännösten valmistelua ja yksityiskohtia. Tämän raportin kannalta on olennaista, että periaatteet koskevat myös aikuiskoulutusta, mutta vain oppilaitoksissa annettavaa.

Uusiin pätevyksiin?

Aikuiskouluttajien koulutusta ei luultavasti pidä kaikilta osin säännellä kovin tarkoin. Edellä tarkasteltuja ulottuvuuksia yhdistelemällä voidaan kuitenkin hahmotella uusia mahdollisuuksia.

Aikuiskouluttajiin kuuluu opetustoimen oppilaitoksissa toimivien opettajien joukko, mutta runsaasti on myös tämän joukon ulkopuolelle sijoittuvia.

Ydinjoukon - tai ydinjoukoksi nykyisin mieltävien - koulutus on määritelty kelpoisuusvaatimuksin. Se koulutetaan korkeakouluissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa ja saa sisällöllisen tiedon ja taidon lisäksi pedagogisen koulutuksen. Osa opinnoista on jatkokoulutusta.

On syytä tähdentää, että tämän ydinjoukon koulutukseen tulee sisältyä riittävästi aikuiskoulutuksen erityiskysymysten käsittelyä. Toisaalta kaikkien erityyppiseen opettajankoulutukseen osallistuvien tulee perehtyä suhteellisen monipuolisesti myös aikuiskoulutuksen problematiikkaan; tällä tavoin voidaan taata mahdollisuudet siirtyä tehtävästä toiseen.

Muuan kehittämismahdollisuus olisi, että kaikissa opettajankoulutusta antavissa korkeakouluissa määriteltäisiin esimerkiksi apulaisprofessorin virankuvia uudelleen siten, että aikuiskoulutuksen tarpeet pääsevät esille.

Vastaavanlaisiin järjestelyihin tulisi varautua ammatillisissa opettajankoulutuslaitoksissa, mahdollisesti myös ammattikorkeakouluissa. Järjestelyt voitaisiin kytkeä vireillä oleviin hankkeisiin, joiden mukaan ammatillista opettajankoulutusta keskitetään vastaisuudessa entistä selvemmin ammatillisiin opettajakorkeakouluihin ja näiden toimintaa tuodaan lähemmäksi kasvatustieteiden tiedekuntia.

Ongelmana on, miten ydinjoukon ulkopuolella toimivat tulisi kouluttaa. Kuten aiemmin totesin, esimerkiksi koulutuspäälliköiden ja vastaavien kouluttajien kategoriaan kuuluu seitsemisen tuhatta henkeä. Ei ole mahdotonta ajatella, että näiden ja muidenkin tehtäviltään monesti mitä tärkeimpien kouluttajien ja ohjaajien ammattikuvaa kiinteytetään ja selkiytetään omin koulutusohjelmin. Ajatus on niiden näkemysten mukainen, joissa koulutusta pidetään yhtenä menestyvän työyhteisön avaintekijöistä.

Tällaiset ohjelmat voitaisiin sisällyttää korkeakoulujen täydennyskoulutuskeskusten ja opettajankoulutuslaitosten sekä ammatillisten opet-

tajankoulutuslaitosten vakioitoimintaan. Hyväksi voidaan käyttää myös avoimen korkeakouluopetuksen mahdollisuuksia. Ituna voisi toimia korkeakoulujen täydennyskoulutuskeskuksissa yleistynyt PD (professional development) -koulutus, joka tapahtuu noin 40 opintoviikon erikoistumiskoulutuksena.

Myös aikuiskouluttajille tarkoitettua PD-toimintaa on meneillään; tyyppiesimerkiksi sopii Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen aikuiskouluttajille suuntaama 40 opintoviikon erikoistumishjelma. Tämäntapaiseen koulutukseen lienee toistaiseksi osallistunut koko maassa alle sata henkeä. Vastaavanlaista erikoistumiskoulutusta tarjoaa myös Valtionhallinnon kehittämiskeskus, vaikka ei käytä PD-nimikettä. Koulutus on kohdennettu ammatissa pitkään olleille, mutta sitä voitaisiin toki järjestää myös alalle aikoville. Opinnot tulisi voida koota moduuleista, joihin voisi kuulua ainakin approbaturtasoinen - siis 15 opintoviikon laajuinen - kokonaisuus aikuiskasvatustiedettä. Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitoksella on kokemusta yrityskouluttajille järjestetystä 15 opintoviikon aikuiskasvatustieteen opintokokonaisuudesta. Sekä Jyväskylän että Hämeenlinnan ammatillisen opettajakorkeakoulun täydennyskoulutuskeskuksessa on tarjona noin kymmenen ja kahdenkymmenen opintoviikon laajuinen aikuiskouluttajien koulutusohjelma, jollainen niin ikään - tarkoituksenmukaisesti kehiteltyä - voisi toimia osatekijänä.

Tiivistäen

Vuodesta 1990 vuoteen 2010 kulttuurityön ammattilohkon piirissä olevien määrän arvioidaan kasvavan selvästi vähemmän kuin edeltäneenä kaksikymmenvuotiskautena.

Erityyppisiä opettajan- ja ohjaajankoulutuksen tutkintoja suoritettiin Tilastokeskuksen ja opetushallituksen tietojen mukaan vuonna 1992 noin 4 600. Uutta opettajatyövoimaa tarvittaneen jakson 1996-2010 aikana vähemmän kuin nykyisin kaikkiaan koulutetaan. On kuitenkin muistettava, että osa nykyisestä koulutuksesta on alalla jo olleiden pätevoittämistä. Siihen on tarvetta vastaisuudessaakin.

Uusien päätoimisten aikuiskouluttajien vuotuinen tarve voidaan arvioida noin 800:ksi; si-
vutoimikouluttajien tarvetta on hankala arvioida, eikä siihen ole tässä raportissa ryhdytty. Pääosa tarpeesta liittyy ammatilliseen aikuiskoulutukseen. Kaikille tulisi taata ammatillisesti eriytyvä koulutus. Erityisesti opetukseen liittyvä koulutus tulisi tarjota ehkä 600:lle aikuiskouluttajaksi suuntautuvalla. Kysymyksessä on huomattavilta osin jatkokoulutus, mikä mahdollistaa suhteellisen nopean reagoinnin yhteiskunnan ja ammattirakenteen muutoksiin. Lisäksi aikuiskouluttajillekin on edelleen oltava tarjolla pätevoittävää koulutusta.

Tarvearvioita joudutaan tarkistamaan, jos koko väestölle tarkoitetun jatkokoulutuksen ja työllisyyteen liittyvän koulutuksen volyymia lisätään tuoreiden ehdotusten mukaisesti olen-
naisella tavalla.

Aikuiskouluttajien ydinjoukolla tarkoitettu koulutus järjestetään aineenopettajakoulutuksena. Tämän aikuispedagogisen osuuden riittävyys ja tarkoituksenmukaisuus olisi varmistettava. Aineenopettajakoulutukseksi voidaan lukea myös ammatillinen opettajakoulutus. Muillekin kuin aikuiskoulutukseen suuntautuvaan opettajakoulutukseen osallistuville tulee systemaattisesti taata riittävät tiedot aikuiskoulutuksen problematiikasta. Näin voidaan edistää liikkuvuusmahdollisuuksia.

Kasvatustieteelliset tiedekunnat ja ammatilliset opettajakorkeakoulut tulisi saattaa lähemmäksi toisiaan. Kaikkiin kasvatustieteellisiin tiedekuntiin tulisi saada apulaisprofessoreja, joiden virankuvaan kuuluu aikuiskasvatusta.

Nykyisen ydinjoukon ulkopuolella toimivien aikuiskouluttajien koulutusta olisi kehitettävä määrittämällä ja kiinteyttämällä ammattikuvia ja luomalla kattava pätevoittävän erikoistumiskoulutuksen järjestelmä. Lähtökohtana voidaan käyttää PD-koulutuksesta saatua kokemusta.

Myös aikuiskouluttajien toistuvasta täydennyskoulutuksesta tulisi huolehtia systemaattisesti. Kun aikuisväestön peruskoulutustarve 2000-luvulle päästyä suhteellisesti vähenee, opettajisto voi enenevässä määrin siirtyä kasvavan lisäkoulutuksen tehtäviin.